

BÂLİZÂDE MUSTAFA EFENDİ

(bk. MUSTAFA EFENDİ, Bâlizâde).

BALKAN SAVAŞI

Osmanlı Devleti ile
Balkan devletleri arasında
iki safhada yapılan savaş
(8 Ekim 1912 - 29 Eylül 1913).

Savaşın çıkmasında Rusya'nın takip ettiği panslavizm siyasetinin ve Balkanlar'ı paylaşma konusunda Rusya ile Avusturya arasında devam eden rekabetin büyük etkisi oldu. Berlin Antlaşması (1878) Rumeli topraklarının büyük bir kısmını Osmanlı Devleti'nden kopardığı halde bu topraklar üzerindeki taksim mücadelesini durduramamış, aksine daha da şiddetlendirmiştir. Aslında Balkan devletlerinin kendi aralarında da Osmanlı Devleti'ne karşı birleşmelerini önleyen bir takım meseleler vardı. Bunların başında, Bulgar kilisesinin Rum-Ortodoks kilisesinden ayrıldığı tarihten beri Makedonya'da birçok kilise ve mektebin kimme ait olduğu meselesinden doğan "kiliseler meselesi" geliyordu. Ayrıca Sırbistan, Bulgaristan'a bırakılan Makedonya'da hak iddia ettiği gibi, Yunanistan da kuzeye doğru genişlemeye çalışıyordu.

Sultan II. Abdülhamid, tahtta kaldığı sürece Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıkları körükleyerek onların Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak etmelerini önlemeye çalıştı. Fakat II. Meşrutiyet'in ilânından sonra (24 Temmuz 1908), İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Sırp, Bulgar ve Yunan komiteleriyle iş birliği yapmasından dolayı çete hareketleri geçici olarak durdu. Bunun üzerine Avrupa devletleri Makedonya ıslahatı üzerindeki kontrolün kaldırıldığını bildirdiler (3 Ekim 1908). İki gün sonra Avusturya, Berlin Antlaşması'ndan beri işgal ettiği Bosna-Hersek'i ilhak etti. Ardından Osmanlı Devleti'ne bağlı muhtar Bulgaristan Prensliği istiklâlini ilân etti (5 Ekim 1908). Ertesi günü de Girit Yunanistan'a katıldığını açıkladı.

Osmanlı hükümetinin Yunanlılar'a karşı Sırbistan ve Bulgaristan'ı kazanmak için giriştiği faaliyetler bu üç devletin ittifak etmesine engel olamadı. İttihat ve Terakki yönetimi, Balkan devletleri arasındaki anlaşmazlıkların en önemli olan kiliseler meselesini 3 Temmuz 1911'de çıkardığı bir kanunla halletti. Bununla ihtilâflı kilise ve mekteplerin

nüfus nisbetine göre aidiyeti tesbit edilecekti. Böylece Balkan milletleri arasındaki en önemli mesele de halledilmiş ve bu milletlerin aralarında anlaşmaları kolaylaştırılmış oldu.

Osmanlı Devleti'nin iç ve dış gâilelerle meşgul olduğu bir sırada Rusya, Balkan devletlerinin bir birlik içinde bulunmalarını engelleyen Türkiye'ye ait Makedonya'nın taksimi konusunu ele aldı. Rusya'nın bu kıskırtmaları sonunda Osmanlı Devleti'ne ait toprakların taksimi esası üzerinde 13 Mart 1912'de Bulgaristan - Yunanistan, Ağustos 1912'de Karadağ - Bulgaristan ve 6 Ekim 1912'de de Karadağ - Sırbistan arasında ittifak antlaşmaları yapıldı. Böylece II. Abdülhamid'in büyük bir maharetle önlemeye çalıştığı Balkan ittifakı ortaya çıkmış oldu.

Ancak Bâbiâli'nin Balkanlar'daki bu gelişmelerden haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Said Paşa kabinesi, Fransa'nın ikazlarına ve Atina'daki Türk maslahatgüzarı Galib Kemâlî Bey'in (Söylemezoğlu) ihtarlarına rağmen Balkan ittifakının kurulacağına inanmıyordu. Nitekim Sofya elçiliğinden Hariciye nâzirliğine getirilen Âsım Bey, 15 Temmuz 1912'de Meclis-i Meb'ûsan'da yaptığı bir konuşmada Balkanlar'dan imanı kadar emin olduğunu, burada Osmanlı Devleti'ne karşı bir ittifakın kurulamayacağını söylüyordu. Bu düşünceler içinde bulunan hükümet, Sırbistan'ın Avrupa'dan satın aldığı silâhların Selânik Limanı'ndan Belgrad'a sevk edilmesine bile izin vermişti.

Bu sırada devlet en buhranlı günlerini yaşıyordu. 1911 Eylülünde başlayan Trablusgarp Savaşı devam ediyordu. İtalyanlar Oniki Ada'yı işgal ettikten sonra

Çanakkale'ye dayanmışlar ve İstanbul'u tehdit etmeye başlamışlardı. 1910'da çıkan Arnavutluk isyanı yabancı güçlerin tahrikleriyle yeniden alevlenmişti. Arnavutluk isyanının bastırılması sırasında ordu içindeki muhalif subaylar "Halâskârân / Halâskâr Zâbitân" adıyla siyâsî bir grup kurarak dağlara çıktılar. Bu grubun İstanbul'daki mensuplarının baskıları sonunda Said Paşa kabinesi istifa etti. Böylece İttihat ve Terakki yönetimi sona ermiş oldu.

22 Temmuz 1912'de Gazi Ahmed Muhtar Paşa'nın kurduğu, "büyük kabine" veya "baba-oğul kabinesi" adı verilen yeni hükümet de Balkan milletlerinin Osmanlı Devleti aleyhine birleştiklerini fark etmedi. Hatta Balkan ittifakını el altından destekleyen Rusya'nın savaş olmayacağı konusunda Hariciye Nâzırı Noradungyan (Noradounghian) Efendi'ye verdiği teminatı güvenerek Rumeli'deki 120 tabur tâlimli askerini terhis etti. Muhalefette bulunan İttihat ve Terakki de muhakkak bir mağlûbiyet yüzünden hükümetin düşmesini sağlamak için şiddetli harp taraftarlığına başladı. Dârülfünun talebelerini kıskırtarak savaş lehinde gösteriler yaptırdı.

Arnavut isyancıların Karadağ'a sığınmaları üzerine Osmanlı Devleti buraya asker sevketti. 3 Ekim 1912'de Bulgaristan, Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ hükümetleri Bâbiâli'ye ortak bir nota vererek Türk hükümetinden üç gün içinde eski Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk ve Girit'e muhtariyet verilmesini istedikler. Sürenin bitiminde isteklerini tekrarlayarak yeniden üç günlük süre tanıyan Balkan devletleri Batılı devletlere de ortak nota vererek istekleri kabul edilmediği takdirde silâhla kabul etti-

Yunan
ilerlemesi
durdurulduktan
sonra
müslüman
ahalinin
Yenişehir'de
evlerine
dönüşü

receklerini bildirdiler. Nihayet 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etmesiyle Balkan savaşları'nın birinci safhası başlamış oldu. Diğer müttefikler de 13 Ekim'de ortak bir nota vererek Rumeli'nin milliyet esasına göre muhtar idarelere ayrılmasını istediler. Bâbiâli buna cevap vermediği gibi sınırlarını tecavüz eden Sırbistan ve Bulgaristan elçilerinin pasaportlarını ellerine verdi (13 Ekim 1912). Ertesi gün bu iki devlet de Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etti. Arkasından Yunanistan da bir nota vererek onlara katıldı.

Balkan Savaşı, doğu (Trakya) ve batı (Makedonya ve Arnavutluk) olmak üzere iki cephede cereyan etti. Doğu cephesinde Bulgarlar'la, batı cephesinde ise bütün müttefiklerle savaşıldı. Ayrıca denizde de Yunan donanmasıyla harbedildi. Savaş sırasında ordu içindeki siyasî görüş ayrılıkları yenilgide büyük rol oynadı. Osmanlı şark ordusu 23 Ekim 1912'de kendisinden üç kat fazla olan Bulgar ordusuna yenilerek Çatalca'ya kadar çekildi. Garp ordusu 23-24 Ekim'de Komanova'da Sırlar'a yenildiği gibi Tahsin Paşa da 35.000 kişilik ordusu ile Selânik'te Yunanlılar'a teslim oldu. Bu başarısızlıklardan dolayı 29 Ekim'de Gazi Ahmed Muhtar Paşa kabinesi istifa etti.

Bu sırada Selânik'te sürgün hayatı yaşayan II. Abdülhamid, düşmanın ilerlemesi karşısında Selânik'in tehlikeye düşmesi üzerine 1 Kasım'da İstanbul'a nakledildi. Kendisine gazete verilmediği için Balkan Savaşı'nın çıktığından haberi dahi olmayan eski padişah, Balkan ittifakına ve Bâbiâli'nin böyle bir ittifaktan haberdar olmamasına hayret ederek kiliseler meselesini sordu. Halledildiğini öğrenince de ittifakı tabii karşıladı.

Yeni kurulan Kâmil Paşa kabinesi büyük devletlerden ateşkes için ara buluculuk etmelerini istedi. Görüşmelerin devam ettiği bir sırada Balkan yenilgisini iç politika malzemesi yapan İttihat ve Terakki Fırkası kanlı bir darbe ile hükümeti ele geçirdi (bk. BÂBİÂLİ BASKINI). 3 Şubat 1913'te savaş yeniden başladı. Yunanlılar 6 Mart'ta Yanya'yı, Mehmed Şükrü Paşa'nın kahramanca savunmasına rağmen, Bulgarlar 26 Mart'ta Edirne'yi, Esad Toptani Paşa'nın ihaneti üzerine Karadağlılar da 23 Nisan'da İşkodra'yı işgal ettiler. Arnavutluk'taki son Osmanlı birliğinin Sırlar'a teslim olması üzerine, Edirne'yi kurtarmak iddiasıyla iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki

Fırkası Kâmil Paşa'nın kabul etmediği şartları kabul etmek zorunda kaldı.

Londra sefiri Tefvik Paşa vasıtasıyla devletlerin aracılığının kabul edileceği bildirildi. Bir ay sonra 31 Mart'ta İstanbul'daki büyükelçiler Hariciye Nâzırı Said Halim Paşa'ya verdikleri dört maddelik bir ortak nota ile antlaşma esaslarını tebliğ ettiler. Notanın Türk hükümeti tarafından kabul edilmesi üzerine tekrar başlayan Londra Konferansı, 30 Mayıs 1913'te Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında imzalanan bir antlaşma ile sona erdi. Midye-Enez hattı Osmanlı-Bulgar sınırı olarak kabul edildi. Edirne, Trakya ve Dedeağaç Bulgaristan'a; Selânik, Güney Makedonya ve Girit Yunanistan'a; Kuzey ve Orta Makedonya Sırbistan'a; Silistre de Romanya'ya bırakıldı.

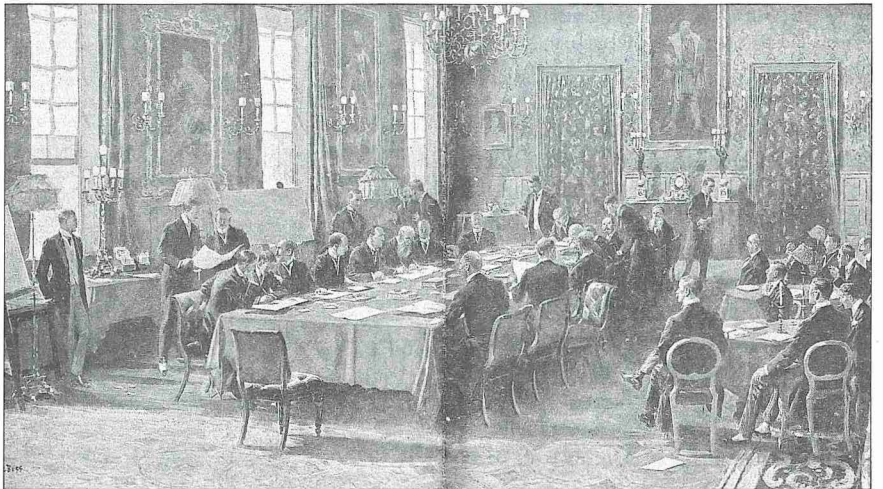
I. Balkan Savaşı'na katılmamış olan ve Bulgaristan'ın büyümesinden rahatsız olan Romanya, Silistre'nin Bulgaristan'dan alınarak kendisine verilmesinden de tatmin olmadı. Ayrıca Makedonya'nın büyük bir kısmının Bulgaristan'a bırakılmasına Sırbistan ve Yunanistan itiraz ediyorlardı. Bulgaristan 23 Haziran 1913'te Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan'a karşı savaşa başladı. 10 Temmuz'da Romanya da Bulgaristan'a savaş ilân etti. Böylece Osmanlı mirasını paylaşamamalarından dolayı Balkan müttefikleri arasında II. Balkan Savaşı başlamış oldu.

Müttefiklerin Sofya'ya doğru ilerledikleri bir sırada İttihat ve Terakki yö-

netimi fırsattan faydalanarak Edirne'yi kurtarmak üzere harekete geçti. Londra Antlaşması'nda kabul edilen Midye-Enez hattının belirlenmesine yanaşmayan Bulgaristan'ın tutumundan şikâyet edilerek 19 Temmuz 1913'te büyük devletlere bir nota verildi ve Meriç sınırının tecavüz edilmeyeceği belirtildi. Dört devletle birden savaşan Bulgaristan'ın kuvvetsiz bıraktığı Edirne hiçbir mukavemet görülmeden 21 Temmuz'da Bulgarlar'dan geri alındı.

II. Balkan Savaşı 10 Ağustos 1913'te Bulgaristan'la Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ arasında imzalanan Bükreş Antlaşması ile sona erdi. Osmanlı - Bulgar antlaşması da 29 Eylül 1913'te İstanbul'da imzalandı. Yirmi maddeden oluşan İstanbul Antlaşması'na göre, Edirne ile batı tarafında çapı 30 km. tutan yarım daire şeklinde bir toprak parçası Osmanlı Devleti'nde kaldı. Batı Trakya ise Bulgaristan'a iade edildi. Meriç nehri iki devlet arasında sınır kabul edildi. Antlaşmaya eklenen "müftülere müteallik protokol"e göre, Bulgaristan'da kalan müslümanlar kendi müftülerini seçecek, bu müftüler de kendi aralarından birini başmüftü seçeceklerdir. Bulgar Mezâhip Nezâreti başmüftünün seçilişini Sofya'da bulunan Osmanlı büyükelçisi vasıtasıyla İstanbul'daki şeyhülislâma bildirecek, şeyhülislâmın tasdikıyla başmüftü ve ona bağlı diğer müftüler vazifelerine başlayabileceklerdir. Başmüftünün vazifesi, Bulgaristan'daki müftülerle Osmanlı şeyhülislâmlığı ve Bul-

I. Balkan Savaşı sonunda 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşması'nı imzalayan delegeleri gösteren temsili resim (L'illustration, nr. 3667, 7 Haziran 1913, s. 532-533)

gar Mezâhip Nezâreti ile olan ilişkilerde onlara aracılık etmektedir. Müftülerce verilen hükümleri şeriat adına başmüftü tasdik edebileceği gibi taraflar isterlerse şeyhülislâma da gönderebileceklerdir. Başmüftü nikâh, boşanma, vasiyet, verâset, vesâyet, nafaka ve yetim mallarının korunması gibi konularda diğer müftülere tavsiye ve tebligatta bulunabilecek ve bu konudaki davalara bakabileceklerdir. Müftüler İslâm vakıflarının idaresinden de sorumlu oldukları için başmüftü onlardan hesap sorabilecek ve hesap defterleri isteyebilecektir. Başmüftü ve müftüler Bulgaristan'daki İslâm mektep ve medreselerinin teftişinden sorumlu olacak, gerekli yerlerde yeni okullar açabileceklerdir. Müftülerin maaşı Bulgaristan hükümeti tarafından verilecek, hükümet masrafı kendisine ait olmak üzere müslümanlar için ilk ve orta okul seviyesinde eğitim kurumları açacaktır. Buralarda eğitim Türkçe yapılacaktır, fakat Bulgarca öğrenmek mecburi olacaktır. Nüfusunun çoğunluğu müslüman olan yerlerde İslâm cemaati meclisleri kurulacak, eğitim ve evkaf işleri bu cemaat tarafından yürütülecektir. Bütün mezarlıklar İslâm cemaatine ait vakıflardan sayılacak ve cemaat bunları istediği şekilde kullanabilecektir. İslâm vakıf malları, ait olduğu cemaate bedeli ödenmedikçe hiçbir şekilde istimlak edilmeyecek, mecburiyet olmadıkça hiçbirini yıkılmayacak, yıkılması gerektiği takdirde aynı değerinde başka bir arsa verilecek ve binanın bedeli cemaate ödenecektir.

Osmanlı-Yunan Antlaşması 14 Kasım 1913'te Atina'da imzalandı. Bu antlaşma ile de Bulgaristan'da olduğu gibi, Yunanistan'da kalan müslümanlara Rumlar'la eşit haklar tanındı. Onların İstanbul'daki şeyhülislâmlığa bağlı müftülerle ilişkilerinde güçlük çıkarılmayacaktı. Yunanistan'daki müslümanlar da müftülerini kendileri seçecek, vakıflar ve eğitim kurumları İslâm cemaat meclisleri tarafından yönetilecekti. Adalar meselesinin halli Londra Antlaşması'nın 5. maddesi gereğince büyük devletlere havale edildi. Bu devletler de 16 Aralık 1913'te tebliğ ettikleri bir kararla İmroz, Bozcaada ve Meis'i Türkiye'ye bırakarak diğer bütün adaları, I. Balkan Savaşı'ndan beri bunları işgal altında tutan Yunanistan'a verdiler. Rumeli'deki Osmanlı topraklarının kaybedilmesinden dolayı artık Sırbistan'la bağlantı kalmamış olmakla birlikte onunla da 14 Mart

1914'te genel mahiyette bir antlaşma imzalandı.

Balkan savaşları Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası oldu. Asırlardır Rume'li'de yaşayan binlerce müslüman nüfus katliama mâruz kaldı. Pek çoğu hunharca öldürüldü. Büyük bir kısmı malını mülkünü terkederek Anadolu'ya sığındı. Sadece Edirne'de 225.000'den fazla müslüman Bulgar ordusunun esareti altında aklıktan hayatını kaybetti. Savaşın sonra imzalanan antlaşmalarla Rumeli'de kalan müslümanların hakları tasdik edildiği halde müslüman Türkler'e yapılan baskılar durmadı. Pek çok Türk asıllı müslümanın göçü günümüze kadar devam etti.

BİBLİYOGRAFYA:

İbrâhim Hilmi, *Balkan Harbinde Askerî Mağlûbiyetlerimizin Esbâbı*, İstanbul 1329, II. kısım, s. 27-89; Mirliva Pertev [Demirhan], *Balkan Harbinde Büyük Karargâh-ı Umûmî*, İstanbul 1927, s. 19, 24, 36, 47-68; Ali Fuat Türkeldi, *Görüp İştiklerim*, Ankara 1943, s. 57-75; Nihat Erim, *Siyasî Tarih Metinleri*, Ankara 1953, I, 457-497; *Balkan Harbi* (nşr. Genelkurmay ATASE), Ankara 1979, s. 35-69; Mahmut Belig, "Çatalca ve Sağ Cenah Ordularının Harrekâtı", *Askerî Mecmua*, sy. 21, Ankara 1931, s. 2-85; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 388-407.

CEVDET KÜÇÜK

BALKANLAR

Avrupa kıtasının
güneydoğusunda yarımada.

Coğrafi Konum ve Fiziki Coğrafya. Adını batıdan doğuya uzanan ve Bulgaristan'ı ikiye bölen dağ silsilesinden alan Balkan yarımadasının doğu, güney ve batı sınırları hakkında mevcut görüş birliğine rağmen kuzey sınırları tartışmalıdır. Bazı coğrafyacıların bölgenin kuzey sınırını Tuna ve Drava nehirleri olarak kabul etmeleri yanında bu sınırı Karpat dağlarının doğusundan geçirenler de vardır. Böylece bu ikinci sınırlamaya göre Balkan yarımadası 1.000.000 km² kadar bir yüzölçümünü kaplamakta ve içine aşağıda adları gösterilen ülkeleri almaktadır.

Devletin Adı	Yüzölçümü (km ²)	Nüfusu (1989)
Arnavutluk	28.748	3.197.000
Bulgaristan	110.912	9.007.000
Romanya	237.500	23.168.000
Türkiye (Trakya)	23.764	(1990) 6.013.000
Yugoslavya	225.804	23.710.000
Yunanistan	131.944	10.800.000

Yarımadanın ilk dikkati çeken coğrafi özelliği dağlık oluşudur. Zor geçit veren dağlar çeşitli bölgeler arasında, bilhassa batıda irtibatı güçleştirerek kültür, dil ve geleneklerin çok farklı biçimde gelişmesine sebep olmuştur. Balkan yarımadasında dört ana dağ silsilesi vardır. Batıda Alp dağlarının devamı olan Dinar silsilesi Adriya denizi boyundan güneye inmektedir. Bugünkü Yugoslavya ve Arnavutluk'un batısını kaplayan bu dağlar Pindus adı altında Yunanistan'a uzanarak Mora yarımadasında Akdeniz'e ulaşır. Bu dağların yükseklikleri genellikle 1200 ile 2400 m. arasında değişirse de Karadağ'da Dormitor zirvesinde 2522 metreye çıkar. Bazan deniz kıyısından başlayan bu dağlar, yer yer 50-60 km. kadar içerilere çekilerek denizle aralarında verimli ovalara yer verirler. İkinci dağ silsilesi Karpatlar'dır. Bu silsile ters yazılmış S harfi gibi Romanya'nın kuzeyinden güneye doğru birkaç yüz kilometre uzandıktan sonra Tuna nehrine 150 km. yaklaşıncı batıya dönmekte ve 600 km. bu istikamette ilerleyerek Demirkapı bölgesinde güneydoğuya yönelmektedir. Bu dağların en yüksek noktası olan Negoiu zirvesi 1544 metredir. Üçüncü dağ silsilesi Balkan dağları olarak (eski Hoemus) bilinen ve Bulgaristan'ı batıdan doğuya doğru ikiye bölen dağlardır; Yumrukcal (2371 m.) gibi bazı yüksek zirveleri bulunmaktadır. Dördüncü dağ silsilesi Rodoplardır. Balkan dağlarının batısından güneye doğru indikten sonra doğuya doğru kıvrılan bu dağlar Trakya'nın kuzeyinden geçerek Türkiye üzerinden Karadeniz'e kadar uzanırlar; Balkanlar'ın en yüksek tepeleri olan Rila (2925 m.), Eltepe (2920 m.) ve Belmeken (2640 m.) bu silsile üzerinde yer almaktadır.

Dağların uzanışı, nehirlerin kuzeyde Tuna nehrine veya güneyde özellikle Ege denizine dökülmelerini tayin eder. Kuzeyde yarımadanın en büyük akarsuyu olan Tuna, Avusturya ve Macaristan'ı geçtikten sonra Mohaç'ın biraz güneyinde Balkan topraklarına girer. Bundan sonra Arnavutluk'un kuzeydoğusunda ve Bulgaristan'ın kuzey sınırında yaklaşık 1300 km. yol katedip Dobruca'nın kuzeyinde Avrupa'nın en geniş deltalarından birini meydana getirerek Karadeniz'e ulaşır. Balkanlar'ın büyük nehirleri arasında yer alan Sava, Drava, Morava ve Drina Kuzey Yugoslavya'dadır ve hepsi Tuna'ya katılır. Olt ile Prut ve kısmen de Tiza ise kuzeyden eklenerek Tuna'yı dünya-